

Gökhan Yavuz DEMİR*

Modernitenin Şafağında Sözün Düşüşü ve *Don Quijote*

Özet

Modernitenin ana karakteristikleri bilinebilse de kesin başlangıç noktası hâlâ spekülâtif bir konudur. Üzerinde uzlaşmış konulardan bir tanesi ise modern felsefenin Descartes, modern romanın ise Cervantes ile başladığıdır. Modernitenin ana karakterlerinden bir tanesi kesinlik arayışıdır. Kesinlik arayışı ile birlikte sözün ve kulak-merkezli evrenin belirsiz ve çoksesli yapısı yerini yeni imaj ve göz-merkezli bir evrenin kesin ve teksesli yapısına bırakmıştır. Don Quijote’de yaptıkları, Cervantes’in kesinlikle bu dönüşümün farkında olduğunu gösterir. İlk cildi 1605’te, ikinci cildi ise 1615’te yayınlanan bu roman, bir anlamda eski dünyaya bir ağıt ve yeni dünyaya da bir merhabadır. Bu makalede, Cervantes’in Don Quijote’si temelinde modernitenin doğuşunun, kesinlik arayışı ile imajların yükselişinin ve sözün düşüşünün ayak izleri sürülmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler

Modernite, Cervantes, Don Quijote, Okülersentrizm, Kesinlik Arayışı, Sözün Düşüşü.

Humiliation of Word and *Don Quixote* in the Dawn of Modernity

Abstract

Even though the basic characteristics of modernity are known, its point of origin is still speculatif. Everyone agrees upon the fact that modern philosophy begin with Descartes, as do modern novel Cervantes. The one of the basic characters of modernity is the search for certainty. With the search for certainty, the ambiguous and polyphonic pattern of word and logocentric universe gave place to pattern with certain and monophtong of the new image ocularcentric universe. What done in Don Quixote is to show that Cervantes was certainly aware of this transformation. In a sense, this novel whose first volume published in 1605 and second volume published 1615, was an eulogy for old world and a greeting to the new one. In this article I will try to follow the origin of modernity according to Don Quixote of Cervantes, the rise of images and humiliation of word.

Key Words

Modernity, Cervantes, Don Quixote, Ocularcentrism, The Search For Certainty, Humiliation of Word.

* Dr., Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

Modernite ne zaman başlar? Elimizde yalnızca bir soru var. Çünkü modernitenin orijini tek bir cevabı olmayan tartışmalı bir sorudur. Çünkü modernliğin yaşı konusunda bir uzlaşma yoktur. Çünkü modernitenin başlangıcını kesin olarak tarihlendirebilmek ancak mevcut muhtelif görüşlerin budanması pahasına mümkündür. Dolayısıyla bu konudaki spekülasyonlar hiç çözüme kavuşacakmış gibi görünmüyor. Fakat yine de şunu söylemek yanlış olmaz: Modernlik, bir dizi sosyal, yapısal ve entelektüel dönüşümle Avrupa’da *de facto* XVII. Yüzyılda başlar. Buna en iyi şahitlik eden metinlerden biri Miguel de Cervantes Saavedra’nın (1547-1616) ilk cildi 1605’te yayınlanan *Don Quijote*’sidir.

XVII. yüzyılda Tanrı evreni yönettiği, doğruyu yanlıştan ayırdığı, iyi ile kötüyü açıkça ayırt edebildiği, her şeye anlamını bahsettiği yeri, yani “Tanrı olmağımı” yavaş yavaş kaybederken ve Galileocu bilim dünyayı matematize eder ve Descartes insanı doğanın efendisi ve sahibi olarak selamlarken La Mancha’lı bir asilzade olan Hidalgo Alonso Quijada şövalye olmaya karar verip evden çıkar. La Mancha’lı Don Quijote evden çıkmak için kapının eşliğinden adımını attığında aynı zamanda yeni bir dünyaya; başka bir dünyaya; artık tanıma, anlama ve anlamlandırma gücünden yoksun olduğu modern bir dünyaya adım atar. Ve Don Quijote yeni bir dünyayı müjdeleyen yarının şafağında atı Rocinante’yi ısrarla dünün günbatımına sürer.

Cervantes *Don Quijote*’yi 1598’de, yani ellisini aşmış olgun bir yazarken kaleme almaya başlamıştı (Atsız 1997: 74). 1605’te basılan ve basılır basılmaz da bir “best seller” olan ilk ciltte Hidalgo Alonso Quijada, o devirde çok moda olan şövalye romanlarının müptelasıdır. Zaten Cervantes’in de ilk ciltteki amacı bu ipe sapa gelmez şövalye romanlarıyla dalga geçmektir. Hikâyede Alonso bu romanları okuya okuya gerçeklikle bağını kaybeder ve kendini bu romanların kahraman şövalyeleriyle karıştırmaya başlar. (Don Quijote karakteri gerçek tarihsel bir şahsa dayanmasa da rivayete göre Cervantes’in karısının amcası bu tür romanlarda okuduklarına inanan biriymiş). Kahramanımız önce kendisi şövalye romanları yazmayı tasarlasa da hep daha önemli düşünceler bunu yapmasına engel olur. Ama ardından aklına çok daha çığınca bir fikir gelir: Dulların, bakirelerin, öksüzlerin, güçsüzlerin ve yardıma muhtaçların hakkını koruyacak bir şövalye olup maceralara atılmak (Watt 2005: 192). 1590’larda, yani zırlı şövalye devirlerinin sona ermesinden aşağı yukarı yüz sene sonra kendine derme çatma bir şövalye zırhı uydurur. Ardından ahırdaki uyuz bir atı Rocinante adıyla kendine bir şövalye küheylanı olarak seçer (Atsız 1997: 75). Atından sonra kendine bir ad bulur: Don Quijote. Artık serüvene atılmaya hazırdır. Tek eksiği ise ikinci seferinde ona katılacak olan açgözlü, obur, düzenbaz ve tamahkar köylü seyisi Sancho Panza’dır. Bu kıt akıllı görünen kurnaz köylüyü, kendi gibi kahraman bir şövalyeye iyi hizmet ederse ileride valilikle ödüllendireceğini vaad ederek beraberinde yola çıkmaya kandırır. İlk cilt, baştan sona çılgın maceraların ardından Don Quijote’nin bindirildiği öküz arabasında köyüne dönmesiyle sona erer.

Cervantes ilk cildin çok satmasına rağmen, ikinci cildi 1614 yılında yazmaya başlar. Neredeyse on yıl sonra ikinci cildi yazmaya başlamasının sebebi, giderek ısındığı ve belki de özlediği bu iki zıt kahramanın akıbetlerini merak etmeye başlamış olması olabilir. Ama daha somut ve reel sebep, kimliği belirsiz bir yazarın yazdığı *La Mancha’lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote*’nin devamı olduğunu iddia eden uyduruk bir ikinci cildin boy göstermesidir. Üstelik bu korsan ciltte Cervantes’e açık sataşmalar

vardır. Bu sevimsiz manzara karşısında Cervantes orijinal ikinci cildi 1615'te yayınladı. Bu ikinci cildin özelliği bir meta-roman olmasıdır (Atsız 1997: 80). İlk cilt şövalye romanları hakkındayken, ikinci cilt ilk cilt hakkındadır. Bu sayede Cervantes ilk ciltte yaptığı iki maddi hatayı da düzeltme fırsatı bulmuştur (Parla 2009: 18).

İkinci ciltte, ilk maceranın hüsrarla sona ermesinden sonra kahramanımız Don Quijote köyünde istirahat etmektedir. Sancho Panza sık sık Don Quijote'yi ziyarete gelmekte ve vaktiyle başlarından geçen maceraların kitap haline getirildiğini ve bütün İspanya'da çok beğenildiğini anlatmaktadır. Bu durum kendi macerasının tek yaratıcısı olma iddiasındaki Don Quijote'yi rahatsız eder. Bunun üzerine Salamanca'da eğitim görmüş Sanson Carrasco'yu eve davet ederek bu söylentilerin doğru olup olmadığını sorar. Böylece ikinci cildin başında Don Quijote ile Sancho Panza kendi hikâyelerinin birer okuru konumuna gelirler. Neticede kahramanlarımız talihlerini bir kez daha denemeye ve yeni bir maceraya atılmaya karar verirler.

Don Quijote iyi bir roman okurudur. *Don Quijote* de romanların romanı, romana karşı roman, kendi hakkında bir roman, ve hepsinden önemlisi bir okurun romanı olan meta-romandır: “Bir roman okuyucusunun hayatını bir roman okuyucusuna anlatan roman” (Meriç 1998: 175).

Birinci cilt ile ikinci cilt arasında, ilkinin şövalye romanları ikincisinin ise *Don Quijote*'nin birinci cildi hakkında olmasından çok daha önemli bir fark vardır: “İlk ciltte Cervantes, şövalyeliğin modern dünyada bir delilik olduğunu anlatır. İkincide ise şövalyeliğe layık olmayan modern dünya ile alay eder” (a.g.e., 177).

XVI. yüzyılın sonlarında yeni bir çağ başlıyordu: Modern çağ. Eski zamanların inanç sistemi ve inançları mümkün kılan değerler Galileo'nun fiziği, Newton'ın matematiği ve Descartes'ın şüpheciliği karşısında silinmeye mahkûmdu. Ortaçağın kendi içine kapalı toplumsal yapısı çöktüğü için kesinlik ortadan kalkmış ve onunla birlikte güvenlik duygusu da yok olmuştu. Kesinlik arayışı bu yeni döneme damgasını vurmuştu. Bu kesinlik arayışının neticesinde yeni bir yöntemle yeni bir dünya inşa edilmeye başlanmıştı. Bu yeni yöntem matematik ve bu yeni dünya da realiteydi. Realite kesin olarak bilinebilir bir şeydi ve kesin olarak bilinebilen şey de realiteydi. Ortaçağın hakikati yerini bilinebilir, matematiksel ve kesin realiteye bırakmıştı. Altınçağ bitmiş, Demirçağ başlamıştı.

Cervantes de birçok çağdaşı gibi bu iki dünya, eski dünya ile yeni dünya, Altınçağ ile Demirçağ arasında sıkışıp kalmıştır. Bir yanıyla dünü özlüyor, bir yanıyla yarını arzular. Cervantes'in ve kahramanı Don Quijote'nin çelişkileri çağlarının çelişkisiidir. Bu sebeple *Don Quijote* çelişkilerin, buhranın romanıdır. Bu kitapta anlatılan da inançlarıyla dış dünyanın gerçekliği arasında vuku bulan devasa gediği hastalıklı muhayyilesi ile kapatmaya çalışan çaresiz bir çılgının hikâyesidir.

Bu felsefi perspektiften bakıldığında *Don Quijote*, bir meczubun güldüren hikâyeleriyle dolu bir mizah veya çocuk kitabı değil; aksine katı olan her şeyin buharlaştığı, kutsal olan her şeyin dünyevileştiği, dünün dünyasının irrasyonel ve gerçekdışı olduğu yeni bir çağın arifesinde hayatını, anlamını, mitlerini kaybeden parçalanmış insanın çelişkilerinin anlatıldığı bir “büyü bozumu” kitabıdır. Don Quijote'nin şahsında alaya alınan artık anlamlı olmayan dünün dünyasının hayat tarzıdır. Bu hayat tarzı eski, arkaik, disfonksiyonel ve saçma hale geldiğinden komiktir.

Don Quijote'yi hem romandaki çağdaşı diğer kahramanlar hem de romanın okurları için gülünç bir figür kılan, zamanda yaşanan bu kırılmadır. Eski dünyanın sadık bir temsilcisi yanlış bir zamanda, yanlış bir mekânda ve daha da kötüsü başka bir dünyada serseri bir mayın gibi gezmektedir. Bu geleneğe sadık meczup ve arkaik şövalye, eski dünyanın kontekstinden koparılıp yeni dünyanın kontekstine atıldığı için absürd bir karakterdir.

Eski dünyanın çözümleri bu yeni dünyayı artık açıklayamamaktadır. Oysa şövalyemizin elinde yeni dünyanın gerektirdiği yeni çözümler yoktur. Bu nedenle Don Quijote elinde eski dünyanın kitaplarıyla bu yeni dünyada yolunu bulmaya çalışır. Bu yeni dünya kaotiktir, her şey ya yerinden edilmiş yahut da yerini değiştirmiştir, her şey uçucu bir hal almıştır, katı olan her şey buharlaşmış, kutsal olan dünyevileşmiş, anlamlı olan değersizleşirken değersiz olan da anlamlı olmuştur. Don Quijote'nin kitaplarının eski dünyaya ilişkin açıklamaları, formülleri, cevapları vardır. Ama bu yeni dünya hareketlidir; o kadar ki kesin ve güvenilir olmaktan uzaktır. Ortaçağın kozmosu yerini modern bir kaosa bırakmıştır. İmanın yerini bilgi, belirsizliğin kabulünün yerini kesinlik arayışı almıştır.

Bu yeni dünyayı ve bu yeni hayatı anlamak için Don Quijote kütüphanesine dönmeye ve kitaplardan bir medet ummaya mecburdur. Çünkü bu yeni dünya ve bu yeni hayat anlaşılır olmaktan çıkmıştır. Bu yeni dünyada görünür olan görünür olmayandan, ölçülebilir olan ölçülebilir olmayandan çok net bir şekilde ayrılmıştır (Demir 2007: 74). Don Quijote'nin muhatapları gördükleri dünyanın gerçekliğinden şüphe etmezken, çağdaşlarının aksine Don Quijote tam da gördüğü şeye katlanmadığından her şeyi görmek istediği gibi görür. Çünkü Don Quijote tepeden tırnağa tutkulu bir ruhtur, hatta aşırı tutkudan muzdariptir. Oysa içinde yaşadığı mevcut yeni dünya tutkuların dünyası değil katı gerçeklerin/olguların dünyasıdır. Tutkularının esiri olan şövalye tam da bu tutkuların gerçek dünyada bir karşılığı olmamasından ötürü gördüklerine değil görmek istediklerine inanır. Don Quijote'nin tutkusu her şeyin mümkün olduğu bir hayattır. Bu, hayata yitirdiği büyüyen yeniden kazandırmanın tutkusudur. Don Quijote bütün dünyadan adaletsizliği kaldırmak ister. O, bu dünyanın kötülüklerini kendi hayal gücünün ve kitaplarının gerçekliğiyle ortadan kaldıracaktır. Burada Foucault'yu hatırlayabiliriz: “Don Quijote, kitapları ispatlamak için dünyayı okur” (Foucault 1973: 47). İşte bu tutkuyla Don Quijote romanın sekizinci kısmında yeldeğirmenlerine saldırır:

O sırada, o ovada bulunan otuz kırk yeldeğirmenine rastladılar; Don Quijote onları görür görmez, silâhtarına dedi ki: “Talihimiz, olayları bizim isteyebileceğimizden de daha iyi bir şekilde yönlendiriyor. Bak şuraya, arkadaşım Sancho Panza, ileride otuz ya da biraz fazla, azman dev var. Onlarla savaşıp hepsini öldürmek niyetindeyim, elde edebileceğimiz ganimetle zenginleşmeye başlarız. Bu kötü tohumları yeryüzünden silmek hayırlı bir savaştır, Tanrı'ya büyük hizmettir.” “Hangi devler?” dedi Sancho Panza. “İşte şu gördüklerin,” diye cevap verdi efendisi; “şu uzun kollu yaratıklar; kiminin kolları iki fersaha varır bunların.” “Ama efendim,” dedi Sancho, “o görünenler dev değil, yeldeğirmeni; kola benzeyen şeyler de, kanatları; rüzgâr onları döndürdükçe onlar da değirmenliğini hareket ettirir.” “Serüven konusunda tecrübeli olmadığın belli,” dedi Don Quijote. “Bunlar dev; sen korkuyorsan kenara çekil, bu arada dua et; ben kıyasıyla dövüşmeye gidiyorum tek başıma.” Bunları söyleyip atı Rocinante'yi mahmuzladı; silâhtarını Sancho'nun saldıracağı şeylerin kesinlikle dev değil,

yeldeğirmeni olduklarına dair haykırılarına kulak bile vermedi. Dev olduklarından o kadar emindi ki, ne silâhtarı Sancho'nun sesini duyuyor, ne de, epeyce yaklaştığı halde, ne olduklarını farkediyordu” (Cervantes 2009: 83-84).

Sonuç Don Quijote için hüsrana olmaktadır. Çünkü çoktan yeni dünyada paradigma değişmiştir. Bu yeni paradigmada artık yeldeğirmenleri dev olamaz; yeldeğirmenleri artık sadece yeldeğirmenidir. Bu pasajda Sancho Panza'nın romandaki rolü çok net ortaya çıkar. Sancho Panza gerçekliği görmek istediği gibi değil de olduğu gibi gören biri olarak, efendisini, dev sanıp saldırdığı yel değirmenlerinin aslında dev değil yeldeğirmenleri olduğu konusunda ısrarla uyarır. Sancho Panza açgözlü, kurnaz ve kaba saba bir köylü olsa da esasında romanda Don Quijote'yi gerçekliğin gerçekliğine döndürmeye çalışan sağduyunun sesidir. Voegelin'e göre, efendisi ile silâhtarı arasında geçen bu konuşma, iki ayrı dünyanın — Sancho Panza'nın *birinci realitesi* ile Don Quijote'nin *ikinci realitesi* — harmanlanması veya harmonize olmasıyla mümkündür (Voegelin 1999: 241). Esasında Sancho Panza modern Hermes'tir. Don Quijote'nin muhayyel gerçekliğini modern-fiziksel gerçekliğe, modern-fiziksel gerçekliği de Don Quijote'nin muhayyel gerçekliğine tercüme eder. Hermes-Panza olmasa bir roman olarak *Don Quijote*'nin ironisi de mümkün olmazdı. Gerçi bu durum, Voegelin'in de belirttiği üzere, romanın ilk bölümleri için geçerlidir. Çünkü ilerleyen bölümlerde, Sancho Panza her ne kadar birinci realitede yaşıyor olsa da efendisinin ikinci realitesine inanmaya başlar: Ya bütün bu saçmalıklar gerçekse? Ya efendisi ona vaad ettiği valiliği verirse?

Don Quijote bu mevcut yeni dünyada yaşamak için reel olanı yorumlamak ve kendine ait kılmak zorundadır. Aksi takdirde, modern-fiziksel realiteyi reddettiği için ona yaşayacağı bir alan kalmayacaktır. La Mancha'lı şövalyenin isyanı reel olana isyandır. O bunu, reel olanı muhayyilesinde yeniden inşa ederek yapar. Dünyayı ve objeleri oldukları gibi görmediği için kendi gerçekliğini mevcut gerçekliğe dayatır. Don Quijote'nin direnişi geleneğin direnişiyse, bu direnişin en şüpheli ve en inanan, en eleştirel ve en ikna olmuş müttefiki de Sancho Panza'dır. Çünkü bir süre sonra Sancho Panza da reel realitenin sıkıcılığı karşısında alternatif bir muhayyel realitenin büyümesine kapılacaktır.

Burada hermenoytik açıdan bir “görme plüralitesi”nden söz edebiliriz. Çünkü farklı tarzlarda görebiliriz. Çünkü görmek, daima bir şeyi bir şey olarak görmektir. Bir empirist, Musa'nın ateşi empirik tarzda gördüğünü düşünebilir. Ama müritleri Musa'nın ateşi Tanrı'nın tezahürü olarak gördüğüne inanırlar. Burada görmeyi belirleyen şey inançtır (Kearney 2010: 34). Oysa modernitenin gözmerkezli evreninde yitirilen tam da bu görme plüralitesidir. İmajların tartışılmaz kesinliğinin egemenliğinde modern insan gördüğüne inanır ve gördüğü için inanır. Oysa Don Quijote hâlâ sözmerkezli bir evrende yaşıyor. Bu evrende insan gördüğü için inanmaz, aksine inandığı için görür. Böylece inanmak yeni bir tecrübeyi mümkün kılar. Yeni şeyler görmenizi mümkün hale getiren şey inanıyor olmanızdır; çünkü inanmıyorsanız göremezsiniz de. Don Quijote inandığı için görür. Sancho Panza dahil gözmerkezli evrenin diğer mensupları inanmadıkları için gör/e/mezler.

Hayali, her saat, her dakika, şövalyelik kitaplarında anlatılan savaşlarla, büyülerle, olaylarla, çılgınlıklarla, aşklarla ve düellolarla dolu olduğundan, her konuştuğu, düşündüğü ve yaptığı da, benzer şeylere yöneliyordu. Gördüğü toz bulutlarını kaldıran, aynı yol üzerinde, iki ayrı yönden gelen, iki büyük koyun sürüsüydü.

Tozdan yakına gelene kadar hayvanları seçmek mümkün olmuyordu. Don Quijote öyle bir inatla ordu olduklarında ısrar ediyordu ki, Sancho da inanıp sordu: “Efendim, bizim ne yapmamız lâzım peki?” “Ne mi?” dedi Don Quijote. “Muhtaç olanlara ve zavallılara yardım etmemiz lâzım. Bak Sancho, şu karşımızdan gelen ordunun başında, büyük Serendib Adasının hükümdarı yüce İmparator Alifanfaron var. Benim arkamdan gelen ordu ise, düşmanı, Garmantes’lerin kralı, Kolu Sıvanmış Pentapolin’in ordusu. Böyle denmesinin sebebi, savaşa daima sağ kolu çıplak olarak girmesidir.” “Peki bu iki hükümdar niye birbirlerine bu kadar düşman?” diye sordu Sancho. “Düşmanlar,” dedi Don Quijote, “çünkü bu Alifanfaron, hırslı bir putperesttir ve Pentapolin’in kızına âşiktir. Çok güzel ve çok da zarif bir hanım olan kızı, Hıristiyan. Babası da onu, yalancı peygamber Muhammed’in dininden vazgeçip kendi dinini kabul etmedikçe, putperest krala vermek istemiyor.” “Pentapolin çok iyi ediyormuş doğrusu!” dedi Sancho. “Ona elimden gelen yardımı yapmam lâzım.” ... Kaldırdıkları toz bulutları görüşü engellemese, Don Quijote’nin ordu sandığı iki sürü açıkça görülecekti. Ama o, her şeye rağmen, görmediği, zaten olmayan şeyi hayalinde görerek yüksek sesle konuşmaya başladı. ... Sancho Panza tek kelime etmeden, can kulağıyla söylediklerini dinliyordu; arasına başını çevirip efendisinin saydığı şövalyeleri, devleri görmeye çalışıyordu; hiçbirini göremeyince dedi ki: “Efendim, zat-ı âlinizin söylediği lânet olası adamlardan, devlerden, şövalyelerden hiçbiri görünmüyor ki; en azından ben görmüyorum; belki bütün bunlar, dün geceki hayaletler gibi büyüdür.” “Nasıl böyle söylersin?” dedi Don Quijote. “Atların kişnemesini duymuyor musun?” “Ben bol bol koyun melemesinden başka bir şey duymuyorum,” dedi Sancho. Dediği doğrudu; sürüler yaklaşmaktaydı. “Sen korkundan ne doğru dürüst görüyorsun, ne de işitiyorsun Sancho,” dedi Don Quijote. “Korkunun etkilerinden biri, duyuları bulandırmak ve nesnelere olduğundan farklı göstermektir.” (Cervantes 2009: 147-150).

Don Quijote’nin adaleti tesis etmesi hep ertelenir. Ne zaman adalet için gözü kapalı bir çatışmaya dalsa düşmanı büyücülerin büyüüne maruz kalır. Onlar sürekli La Mancha’lı şövalyeyi engeller ve zor durumlara, dolayısıyla da komik durumlara düşürürler. Don Quijote büyücülerle baş edemez. Çünkü bu dünyanın büyüü bozulmuştur. Bu dünya büyüünü kaybetmiştir. Ve artık bu dünyada büyü gülünesi bir şeydir.

Bu dünya artık kulağın büyüü dünyası veya kelimelerin sihirli dünyası değildir. Bu yeni dünya gözün objektif dünyasıdır (McLuhan 2001: 22). Bu dünyada imajlar çok daha fazla etkili hale gelmiş ve söz hakikatini bütünüyle kaybetmiştir (Ellul 2004: 61). Bu şartlar altında Don Quijote’nin görmediği fakat kelimelere dökerek hayat verdiği hayalleri inanılmaya değmezdir. İnanılmaya değmezdir; çünkü güvenilmez, belirsiz ve muhayyeldirler.

Bu nedenle Don Quijote’nin büyük bir tutkuyla kelimeleri kullanarak tasvir ettiği asil hanımlar, hafif meşrep kadınlara; düşman orduları, keçi sürülerine; devler, yeldeğirmenlerine; şövalyeler, haydutlara; düellolar, sokak kavgalarına dönüşüverir. Çünkü gözün objektivitesinin dokunduğu her şey birdenbire sihrini yitirir. Bu sihir bozulduğu için, yüksek ideallerin insanı Don Quijote, kendisiyle mukayese edilemez orta zekâlı hancılar, keşişler, berberler, orospular, keçi çobanları, hırsızlar ve şımarık asilzadelerin kakhahalarıyla çamurlanan, kirlenen, aşağılanan, dışlanan ve zavallı bir deli muamelesi gören yalnız ve onurlu bir şövalyedir.

Herkes karşıdır Don Quijote'ye. Don Quijote de herkese karşıdır. Çünkü karşıdakiler Don Quijote'nin dünyasından değildir. Don Quijote ise çevresindekilerin dünyasına ait değildir. Bu sebeple Don Quijote çevresindekilerin cehaletine, umursamazlığına, saygısızlığına, değer bilmezliğine yalın kılıç saldırır. Ama başka bir dünyanın oyununda eski bir dünyanın kurallarıyla oynadığından daima kaybeder. Çevresindekiler ise kafasında tıraş taşı, elindeki dal parçasının ucuna geçirdiği mızrakla meydan okuyan bu şövalyeye kâh acır, kâh alenen güler, kâh sinsice oyunlarla onu alay konusu yaparlar; ama asla dinleyip ciddiye almazlar.

Çünkü Don Quijote'nin dünyası kelimelerin ve kulağın, yani sözün dünyasıdır. O kulak verdiği kitapların sözü ile baştan çıkmıştır. Sözün dünyası büyüdür ve Don Quijote sözün büyüüne kapılmıştır. Tanrı dünyayı sözle yaratmıştır (a.g.e., 79). Sözle yaratılan bir dünyada sözle her şey mümkündür ve Don Quijote buna yürekten iman eder. Ama bu yeni zamanlar, Ellul'ün "sözün aşağılanması" dediği bir durumdan muzdariptir. Bu yeni zamanlarda ve yeni dünyada söze yer yoktur. Yine de umudunu kaybetmez La Mancha'lı Don Quijote, nam-ı diğer Mahzun Yüzlü Şövalye. Dünyayı değiştiren büyüü sözü bulamamıştır ama aramaktan da vazgeçmeye hiç niyeti yoktur. Romanın ikinci cildinde hem Don Quijote hem de Sancho Panza'nın başlarından ayrı ayrı iki inanılmaz olay geçer. Don Quijote'nin mağarada, Sancho Panza'nın da uçan tahta ata hiçbir şey görmediklerini hem kendileri hem de biz okurlar içten içe biliriz. Bunun üzerine Don Quijote, Sancho'ya şunu önerir: "Sancho, nasıl siz gökyüzünde gördüklerinize inanılmasını istiyorsanız, ben de Montesinos Mağarası'nda gördüklerime inanmanızı istiyorum" (Cervantes 2009: 695). Don Quijote son bir kez daha görünür olan karşısında gücünü kelimelerin sihriden alan hikâyelere sığınır. Ve hem efendi hem de seyis gördüklerine değil, gördüklerine dair uydurdukları kendi hikâyelerine inanmakta uzlaşırlar.

Kısacası Don Quijote'nin modern-fiziksel realiteyi değiştirmek için başvurduğu en etkili silah "söz"dür. O, sözün aşağılandığı bu dünyada adaleti sözle tesis etmeye çalışır.

Fazla gitmemişti ki, sağ tarafındaki sık bir ormandan, cılız bir ses duyar gibi oldu, birisi inliyordu sanki. ... Ormana girdikten hemen sonra, bir meşe ağacına bağlı bir kısırakla bir başka meşeye bağlı bir delikanlı gördü. On beş yaşlarındaki çocuğun belden yukarısı çıplaktı, duyduğu iniltiler ondan geliyordu; haksız da sayılmazdı, çünkü iriyarı bir çiftçi, elindeki kayışla çocuğu kırbaçlayıp duruyordu. ... Olanları gören Don Quijote öfkeyle konuştu: "Saygısız şövalye savunmasız birine çatmanız hiç doğru değil. Atınıza binin, mızrağınızı elinize alın," — kısırağın bağlı olduğu meşeye dayalı bir mızrak vardı — "size yaptığımız şeyin ne kadar alçakça olduğunu göstereyim." Baştan aşağı zırhlı bir adamın, mızrağını suratına doğru dürttüğünü gören çiftçi, ölümü görür gibi oldu ve kibar sözlerle karşılık verdi: "Saygıdeğer şövalye, cezalandırmakta olduğum bu oğlan benim hizmetkârımdır, bu civarda bir koyun sürüm var, ona bakmakla görevlidir. Dikkatsizliğini, edepsizliğini cezalandırıyorum, o, cimriliğimden, parasını vermemek için yaptığımı söylüyor; Tanrı huzurunda, ruhum üzerine yemin ederim ki yalan söylüyor." "Benim karşımda yalanlıyorsunuz ha, edepsiz adam?" dedi Don Quijote. "Bizi aydınlatan bu güneş şahidim olsun, bu mızrakla sizi ortadan ikiye biçerim; daha fazla konuşmadan verin parasını; yoksa yüce Tanrı'nın huzurunda yemin ediyorum, sizi şu anda mahvederim, yokederim. Hemen çözün çocuğu." ... Don Quijote oğlana, efendisinin ona ne kadar borcu olduğunu sordu.

Çocuk ayda yedi riyalden dokuz aylık dedi. Don Quijote hesapladı, yetmiş üç riyal ettiği sonucuna vardı ve çiftçiye, bu yüzden ölmek istemiyorsa, derhal ödemesini söyledi. Korku içindeki çiftçi, içinde bulunduğu kötü durum üzerine, verdiği söz üzerine (henüz bir söz vermemişti) yeminler ederek borcunun o kadar olmadığını söyledi. ... “Saygıdeğer şövalye, işin kötü tarafı, yanımda para yok.” ... “Esirgemiyorum, Andres kardeş,” dedi çiftçi, “rica ederim benimle gel, dünyadaki bütün şövalyelik yasaları üzerine yemin ederim ki, dediğim gibi son riyaline kadar ödeyeceğim, hem de âlâsıyla.” “Âlâsı kalsın,” dedi Don Quijote, “gümüş riyal olarak ödeyin, yeter. Yemininizi tutmaya bakın; çünkü aynı şekilde ben de yemin ediyorum, tutmazsanız, sizi tekrar bulurum. Bu emri yerine getirmeye kendinizi mecbur hissetmek için, emri kimin verdiğini bilmek isterseniz, şunu bilin ki ben La Mancha’lı yiğit Don Quijote’yim, kötülük ve haksızlıklara karşı savaşıyorum. Tanrı sizinle olsun, sözünüzü, yemininizi sakın unutmayın, yoksa cezasını çekersiniz.” Bunları söyleyip Rocinante’yi mahmuzladı ve kısa sürede uzaklaştı. Çiftçi onu gözleriyle izledi, ormandan çıktığını ve geri gelmediğini görünce (...) çocuğu kolundan tutup tekrar ağaca bağladı ve öyle bir kırbaçladı ki, ölmesine ramak kaldı (Cervantes 2009: 65-67).

Uşağının parasını ödemeyen ve hakkını istediği için onu pataklayan çiftçiye verdiği söz, ettiği yemin karşısında bırakır. Çünkü şövalye için verilen söz kâfidir. Söz alan Don Quijote’nin, artık bu sözün yerine getirilip getirilmediğini denetlemesine gerek yoktur, oradaki işi bitmiştir ve yeni maceralara doğru atını sürer. İşte Don Quijote’nin trajedisi buradadır. Çünkü ne alınan ne de verilen sözün bu yeni dünyada yeri vardır. Halbuki Don Quijote sözleri çok ciddiye alır. Edilen bir söz için kavgaya girer. Saygıdeğer bir hanım için değil, sadece ona edilen bir söz uğruna hayatını feda etmeye hazırdır. Verilen söz tutulmalı, edilen kötü söz için mutlaka özür dilenmelidir. Oysa bu yeni çağın gündeminden gezginci şövalyeler gibi söz de düşmüştür.

Newton’ın ve Descartes’in dünyası, dünyanın basit bir teknik ve matematik araştırma nesnesine indirildiği, mekanik ve ölçülebilir bir dünyaydı. Kartezyen akıl ortaçağdan kalma bütün değerlerin altını oyuyordu. Ama rasyonalitenin kesin zaferi karşısında ona engel olabilecek bir değerler sistemi kalmadığında dünya sahnesine egemen olacak olan pür irrasyonalitedir. Cervantes bunun farkındadır. Cervantes görünen dünya ile görünmeyen dünyanın ebediyen ayrıldığı ve ölçsüzlüğün normalleştiğinin de farkındadır. Don Quijote bu sebeple 1605 yılında evini barkını terkedi maceralara atılmıştır. Don Quijote vicdansız bir dünyanın vicdanıdır çünkü.

Don Quijote’nin iki dünya arasında sıkışıp kalmış olması gibi Cervantes de Homeros ile Balzac’ın arasında sıkışıp kalmıştır. Bu sebeple destan söyleyen son ozan ve modern anlamda bir roman kurgulayan ilk romancıdır. Aslında ne Cervantes ne de *Don Quijote* romanın dünyasına doğmuşlardı; ama romanın dünyasını onlar doğurdu. Julien Sorel, Bazarov, Raskolnikov, Bay K., ve dahası modern Don Quijote’lerdir. Fakat Don Quijote evlatlarının aksine modern değildir.

Sanılanın aksine *Don Quijote* yel değirmenlerine saldıran bir meczup ve onun aptal seyisinden çok daha fazlasını içeren bir romandır. O, yeni zamanları kavramaya çalışan, yaşanan büyük dönüşümün farkında, modernitenin şafağını müjdeleyen, realitenin ne kadar reel olduğunu sorgulayan, sözün büyüyle okurunun gözlerini kamaştıran, düşünen ve düşüncelerle dolu ilk modern romandır. Cervantes ilk modern romancı, *Don Quijote* ilk modern roman; fakat Don Quijote ise son pre-modernidir!

Kaynakça

- ATSIZ, Yağmur (1997) *Cervantes/İnebahtı'nın Tek Kollusu*, İstanbul: Boyut Kitapları.
- CERVANTES, Miguel de (2009) *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote I-II*, çev. Roza Hakmen, 12. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- DEMİR, Gökhan Yavuz (2007) *Sosyal Bir Fenomen Olarak Dilin Belirsizliği*, İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- ELLUL, Jacques (2004) *Sözün Düşüşü*, çev. Hüsamettin Arslan, 2. Baskı, İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- FOUCAULT, Michel (1973) *The Order of Things/An Archaeology of the Human Sciences*, New York: Vintage Books.
- KEARNEY, Richard (2010) *Çağdaş Filozoflarla Söyleşiler*, çev. Hüsamettin Arslan, İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- McLUHAN, Marshall (1962) *The Gutenberg Galaxy/the Making of Typographic Man*, Toronto: University of Toronto Press.
- MERİÇ, Cemil (1998) *Kırk Ambar/ Cilt 1: Rümuz-ül Edeb*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- PARLA, Jale (2009) "Sunuş," *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote I* içinde, 12. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- VOEGELİN, Eric (1999) *The Collected Works of Eric Voegelin, Volume 31: Hitler and the Germans*, trans., edit., and with an introduction by Detlev Clemens and Brendan Purcell, Columbia and London: University of Missouri.
- WATT, Ian (2005) "Don Quixote of La Mancha," in *Bloom's Modern Critical Views: Miguel de Cervantes*, edit. Harold Bloom, Philadelphia: Chelsea House Publisher.